

FAKS**Dato** 01.03.2005**Antall sider inkludert forsiden** 20

TIL: Det Kongelige Olje- og
Energidepartement
Energi- og
vassdragsavdelingen, ved
Aksel S. Tanum
Postboks 8148 Dep
0033 OSLO

Tlf. 22246363**Faks** 22249568

FRA: Kristian Trengereid
Trysil Kommune
2420 TRYSIL

Tlf. 62457702**Faks** 62457780**Kopi til:**

MERKNADER: ☒ Haster ☐ Til gjennomsyn ☐ Svar snarest ☐ Kommenter

Vedlagt følger høringsuttalelse til Høring NOU 2004: 26 Hjemfall.

Trysil formannskap behandlet høringsuttalelse i ekstraordinært møte i dag 01.03.05 kl 1800.

Formannskapetsvedtak:

Rådmannens innstilling enstemmig vedtatt.

Vedlagt følger innstilling og saksutredning.

Dette til orientering.

Mvh
Kristian Trengereid

rådmann

Trysil Kommune

OLJE- OG ENERGIDEPARTEMENTET	
0411944 - 232	
DATO - 3 MARS 2005	
AN 521	EKSP.

1 / 1
04/1944-232Trysil kommune
MØTEINNKALLING

EKSTRAORDINÆRT FORMANNSKAPSMØTE

Utvalg: Formannskapet
Dato: 01.03.2005
Møtested: Rådhuset, Kommunestyresalen
Tidspunkt: Kl 18:00

Eventuelt forfall må varsles snarest til møtesekretær.
Vararepresentanter møter kun etter særskilt innkalling.

PROGRAM

Kl 18.00 Formannskapsmøte

Umiddelbart etter møtet: Arbeidsmøte vedr. kommunestruktur

SAKSLISTE:

Saksnr	Innhold
PS 05/37	Høring - NOU 2004:26 Hjemfall

Underskrift leder:

Trysil kommune**Saksframlegg**

Dato: 16.02.2005

Referanse: 2045/05

Arkiv: S00

Vår saksbehandler: Rolf Hagen

Høring - NOU 2004:26 Hjemfall

Saksnr	Utvalg	Møtedato
05/37	Formannskapet	01.03.2005

Saksdokumenter vedlagt:

Ingen

Øvrige saksdokumenter:

Høring - NOU 2004:26 Hjemfall.

Rådmannens innstilling:

1. Hjemfallsinstituttet i Industrikonsesjonsloven av 1917 har etablert et offentlig eierskap til utnyttelse av vannkraftressurser med stor lokal og regional betydning. Nasjonale og lokale hensyn er godt ivare tatt gjennom dagens ordning. Formannskapet i Trysil ser ikke at det er samfunnsmessige gode argumenter for innføring av et hjemfallsinstitutt som kan medføre betydelige endringer i det offentlige eierskapet.
2. Formannskapet i Trysil mener at det EØS-rettslige ståstedet må avklares gjennom forhandlinger med ESA før Stortinget kan fatte endelig vedtak. Formannskapet krever at regjeringen gjennomfører slike forhandlinger før saken framlegges for Stortinget..
3. Formannskapet i Trysil mener videre at de samfunnsmessige konsekvenser må utredes grundigere.
4. Formannskapet i Trysil mener at Hjemfallsutvalgets innstilling ikke gir et godt nok grunnlag for å vedta et nytt hjemfallsinstitutt. Særlig vil det pekes på usikkerheten knyttet til hvilken grad EØS-avtalen gjelder og hvilket handlingsrom den gir, samt at samfunnsmessige konsekvenser i hvilken grad er utredet. I forhold til EØS-avtalen poengteres det at det har vært statens syn at denne forvaltnings og eierskapet av vannkraftressursene.

5. Endringer av hjemfallsinstituttet medfører også erstatningsrettslige spørsmål i tilknytning til Grunnlovens § 105. Formannskapet i Trysil mener dette må avklares.

6. Formannskapet i Trysil kan på bakgrunn av de overstående forhold ikke gi sin tilknytning til noen av utvalgets modeller på nåværende tidspunkt og mener at saken må utsettes inntil disse forholdene er avklart.

7. Formannskapet i Trysil vil likevel fremheve at transaksjonsmodellen vurderes i et høyt grad å tilfredsstille de samfunns- og eiermessige krav som bør stilles, dersom de nevnte problemstillinger knyttet til modellene løses tilfredsstillende.

8. Formannskapet i Trysil viser ellers til de vurderinger som fremkommer av saksmottellingen.

TRYSIL KOMMUNE

Kristian Trengereid
rådmann

Bakgrunn

Bakgrunnen for denne saken er det såkalte Hjemfallsutvalgets innstilling som OED har sendt ut på høring med høringsfrist 1. mars. Saksbehandler har deltatt i to dagseminarer og det er hentet mye tilleggsstoff fra ulike parter via nettet.

I en så stor og viktig sak som total omlegging av det norske hjemfallsinstituttet er det fullt mulig å nærme seg stoffet på svært ulike måter – noe ikke minst utvalgets innstilling bærer preg av. Saksbehandler har valgt å gå inn i stoffet ut fra to grunnleggende hensyn. Norsk hjemfalls unike historie gjennom 100 år og hvordan et framtidig hjemfallsinstitutt best kan berøgne norske kommuner og fylkeskommuners eierinteresser.

Det er avgjørende viktig å ha med utgangspunktet. Dagens ordning innebærer hjemfall til Staten for private eiere, men ikke for kommuner og fylkeskommuner. Disse har et såkalt evig eierskap. Hensikten med omleggingen er å oppfylle påståtte krav fra EØS/ESA om likebehandling av private og offentlige eierinteresser. Dette innebærer at ca. 50 % av norsk kraftproduksjon med tilhørende magasin og fallrettigheter som i dag eies av norske kommuner og fylkeskommuner vil tilfalle Staten i en eller annen form om et visst antall år. (Vel 40 % eies direkte eller indirekte av Staten, mens ca 8% er privateid og belagt med hjemfall).

I dette saksforelegget til formannskapet har jeg bygget på saksforelegget til Fylkesrådet og framstillingen til rådmannen i Stor-Elvdal.

For at leseren skal kunne skaffe seg et raskt innblikk i sakskomplekset er det først laget en kortversjon og deretter en grundigere gjennomgang av fakta og de viktigste flertalls og mindretallsinnstillinger i utvalget.

Det er ikke laget en egen uttalelse. Meningen er at selve vedtaket skal gi uttrykk for formannskapets oppfatninger. Resten er kompletterende stoff selv om også dette nødvendigvis må gi uttrykk for meninger.

K O R T V E R S J O N .

Dagens konsesjons- og hjemfallsinstitutt, uten hjemfall for offentlige eide selskaper, har medført et sterkt offentlig eierskap innen kraftnæringen, med ca 90 % av det direkte og indirekte eierskapet til magasiner vannfall og kraftproduksjon i Norge. Dette har sikret at verdiene skapt innen næringen har kommet det norske samfunn til gode. Næringen er av stor regional betydning. Nasjonale og lokale hensyn er godt ivaretatt gjennom det eierskap som hjemfallsinstituttet har etablert.

I Norge har vannkraftressurser en særstilling. Vannkraftressurser har stor betydning for det norske samfunnet, gjennom å være grunnleggende for kraftforsyning, infrastruktur, verdiskaping og velferd i Norge.

Dette sammen med ressursens karakter av å være et fellesgode, gjør at det er viktig med sterk offentlig

styring og kontroll med ressursen. Offentlig eierskap er den beste måten å sikre styring og kontroll av

ressursen, på vegne av befolkningen. Hjemfall sikrer nasjonalt eierskap til naturressursene også for framtida. For å få samfunnsmessig kontroll og styring med vannkraftressursene, er konsesjonsregler og konsesjonsvilkår ikke godt nok.. Dette fordi vilkårene settes fra konsesjon til konsesjon, og reforhandles med faste mellomrom. Hjemfallsinstituttet er styring av eierskapet og derfor overordnet andre styringsmuligheter som er hjemlet i en rekke ulike lover.

Meravkastningen (grunnrenten) som skapes gjennom utnyttelsen av vannkraftressursen må i størst mulig grad tilfalle fellesskapet på lik linje med olje og gassreserver. Harmonisering av skattereglene. Hjemfall og offentlig eierskap vil være de sentrale virkemidler for å sikre at grunnrenten fortsatt tilfaller det offentlige.

Det er pr dato betydelig usikkerhet knyttet til i hvilken grad hjemfallsordningen er omfattet av EØS-avtalen, og hvilket handlingsrom som finnes. Til nå har ulike regjeringer i 1994 og 2002 forfektet at EØS-avtalen ikke gjelder forvaltningen og eierskapet av vannkraftressursene. Dette må avklares gjennom forhandlinger mellom Norge og ESA før man endelig kan konkludere i forhold til fremtidig hjemfallsmodell. Det kan synes som om forslagene om partielt hjemfall og tradisjonelt hjemfall med tilbakeføring av verdier ligger godt innenfor mulig handlingsrom i EØS-avtalen. Det er i alle fall betydelig uenighet blant den beste ekspertisen vårt land rår over i dette spørsmålet. De samfunnsmessige konsekvenser av ikke å utnytte dette handlingsrommet kan være så store at det er uakseptabelt å velge en løsning uten denne avklaring. Et fremtidig hjemfallsinstitutt må i tillegg til å sikre nasjonale interesser, være utformet slik at det fremmer samfunnsøkonomisk lønnsomme investeringer og omstruktureringer. Ingen av hjemfallsutvalgets modeller tilfredsstiller fullt ut de krav som bør stilles til et fremtidig hjemfallsregime.

Det er all grunn til å stille seg undrende til at utvalget ikke har hatt frihet til å vurdere andre former for eierstyring enn hjemfall. Her er det nærliggende på peke på de norskutviklede styringsmodellene for petroleumsindustrien som nå er adoptert av en rekke oljeseksjoner over hele verden.

Utvalgets innstilling gir i altfor liten grad en god vurdering av samfunnsmessige konsekvenser av de ulike forslagene, noe både Samarbeidende kraftfylkers repr. i utvalget og mindretallet bestående av LS, LVK og LO påpeker. Endringer av hjemfallsinstituttets virkning på offentlig økonomi, sysselsetting, beredskap og leveringssikkerhet er lite drøftet.

Forslagene om partielt hjemfall og totalhjemfall med tilbakeføring svekker hjemfallsinstituttet som styringsinstrument i betydelig grad. Partielt hjemfall gir konsesjoner en mulig evigvarende rett til 1/3 av vannkraftressursen. Totalhjemfall med tilbakeføring gir noe tilsvarende for 20 % av ressursen. I tillegg vil økningen av konsesjonsperioden til 75 år svekke innholdet pga lengre tid mellom hvert hjemfall. Begge forslagene stimulerer til nyinvestering/oppradering i slutten av konsesjonsperioden og bør fremme samfunnsøkonomiske lønnsomme investeringer og omstruktureringer. Forslagene vil trolig gi betydelige endring i framtidig eierskap i kraftbransjen. Dette kan blant annet få konsekvenser for sysselsetting, kraftbransjens bidrag til regional utvikling og nasjonal styring og kontroll. Forslagene medfører også at alt hjemfall foregår samtidig.

Transaksjonsmodellen opprettholder det reelle innholdet i hjemfallsinstituttet i forhold til dagens ordning.

Samtidig kan den samfunnsøkonomiske effekten av innelåsningseffekter og manglende insitamenter til

nyinvestering/oppgradering av anlegg i slutten av konsesjonsperioden være betydelig. Det er uavklart om

salg, fusjoner og eierskapsskifter i perioden 1.1.1994 til i dag vil være transaksjoner som vil omfattes av

modellen, og utløse hjemfall. Det er også betydelig usikkerhet knyttet til hvilken terskel for transaksjoner

som skal gjelde og hvordan eierendringer i bakenforliggende selskap vil virke. En lav terskel vil frata

dagens eiere rettigheter de har i dag. Videre utredning av modellen for å løse problemområdene er nødvendig.

Utleiemulighetene kan redusere negative effekter for flere av modellene, særlig gjelder dette å redusere

innelåsningseffekter ved transaksjonsmodellen samt minske "salgspress" ved partielt hjemfall og

totalhjemfall med tilbakeføring.

Samtlige forslag vil gi store verditap dagens eiere, verdier som er bygd opp av kommuner/fylkeskommuner og regioner gjennom lang tid. Denne problemstillingen vil neppe kunne løses uten at man gjør en reell vurdering av erstatningsrettslige spørsmål knyttet til Grunnlovens § 105.

Flertallets forslag til fordeling av de hjemfalte verdier på stat og kommuner/regionalt nivå gir liten grad av omfordeling av verdiene mellom forvatningsnivåene i forhold til dagens eierskap. Verdioverføringen til private konsesjonærer som foreslått under partielt hjemfall er unødvendig. I all norsk og det meste av europeisk tradisjon, er eierskapet naturressurser i hovedsak et offentlig anliggende, mens private og delvis private selskaper står for drift.

Konklusjonen blir at Stortinget ikke bør fatte vedtak om ny hjemfallsordning på bakgrunn av det fremlagte utvalgsarbeid og lovendringsforslag. Stortinget anbefales å pålegge regjeringen å forhandle med ESA om handlingsrommet for hjemfallsinstituttet.

Alternativer til hjemfall må utredes.

Hjemfallsutvalgets gjennomgang og oppsummering av de viktigste flertalls,- og mindretallinnstillinger.

Bakgrunn

ESA avga en såkalt "Reasoned Opinion" (grunnlagt uttalelse) datert 20. februar 2004. I den anføres det at dagens utforming av hjemfallsreglene i industrikonsesjonaloven av 1. desember 1917 nr 16 ("ikl") strider mot EØS-avtalen.

ESA hevder ikke at hjemfall som sådan strider mot EØS-avtalen, men at forskjellsbehandlingen ved at offentlig eide kraftselskaper unntas fra vilkår om hjemfall mens private underkastes slike

vilkår, innebærer en forskjellsbehandling som strider mot EØS-avtalen artikkel 31 om fri etableringsrett og artikkel 40 om fri kapitalflyt.

OED fastholdt i brev til ESA daterte 19. april 2002 at forvaltningen av vannkraftressursene faller utenfor EØS-avtalen. OED varslet samtidig at OED av hensyn til effektiv konkurranse og ressursutnyttelse ville fremme et lovforslag om harmonisering av reglene om hjemfall for offentlige og private aktører. ESA har på bakgrunn av den varslede lovendringen stilt sin sak i bero.

Etter tilrådning fra et interdepartementalt utvalg foreslo OED i 2002 en ordning med fullstendig hjemfall, d.v.s. 100% hjemfall til staten uten noen form for kompensasjon til kommuner og fylkeskommuner. Dette ville ikke Stortinget akseptere og sendte saken tilbake til OED.

Regjeringen nedsatte ved kgl. res av 4. april 2003 Hjemfallsutvalget. Utvalget bestod av tre representanter fra staten, en representant fra hver av LO (Landsorganisasjonen), KS (Kommunenes Sentralforbund), LVK (Landssamanslutninga av vasskraftkommunar), PIL (Prosessindistriens landsforening), EBL (Energibedriftenes landsforening), SKF (Samarbeidende kraftfylker) samt to uavhengige representanter. I tillegg ble adv. Tor Vestbakke oppnevnt som leder.

Utvalget ble gitt i mandat å finne frem til en ny modell for hjemfall. Av viktige begrensninger i mandatet nevnes det at utvalget ikke skulle fremme forslag som berørte vannfall som er ervervet før 1909, ikke behandle spørsmålet om erstatningsplikt etter Grunnloven § 105 eller foreslå opphevelse av hjemfall.

Det har altså ikke ligget i utvalgets mandat å finne helhetlige løsninger, men kun å vurdere ulike former for hjemfall.

Utvalget avleverte sin innstilling den 30. november 2004 i form av NOU 2004:26 Hjemfall. Utvalget var splittet i sine anbefalinger.

Flertallet ved PIL, EBL, SKF og de uavhengige representantene samt utvalgets leder fremmet et felles forslag. Statens representanters forslag er stor grad likt med flertallets forslag, men avviker på noen viktige punkter. KS, LO og LVK fremmet et eget mindretallsforslag.

OED sendte den 1. desember 2004 utvalgets utredning i NOU 2004:26 Hjemfall ut på høring med svarfrist 1. mars 2005. OED har sendt høringsdokumentet til alle kommuner/fylkeskommuner og bedrifter som blir berørt av forslaget. OED har satt den korteste fristen som kan benyttes uten å gjøre unntak fra reglene om høringer av forslag til lovendringer. Det er i selv tankevekkende i en så stor og viktig sak. Høringsuttalelser må være innlevert av OED innen 1. mars 2005.

Departementet tar ikke standpunkt til hvorvidt de tar sikte på å fremme flertallets eller noen av mindretallenes forslag som forslag til lovendring til Stortinget. Alle forslagene er derfor like aktuelle. Høringsinstansene bes om å komme med sine kommentarer til alle forslagene.

Vurdering

NOU 2004:26 om hjemfall er en tung og komplisert sak. Saksutredningen har blitt uvanlig lang og omfattende, men saksbehandler mener dette kan forsvares ut fra at det er en særlig sak av svært stor betydning.

Historisk tilbakeblikk

Utvalgets flertallsforslag bryter med en av hjørnesteinene i landets energipolitikk gjennom snart hundre år, nemlig at norsk energiforsyning i hovedsak skal være underlagt nasjonalt og offentlig eierskap. Å sikre et slikt eierskap også over den vannkraften som ble bygd ut av private og utenlandske selskaper, var motivet bak innføringen av hjemfallsinstituttet i konsesjonslovene av 1909 og 1917. Virkningen av flertallets forslag vil være det motsatte. Forslaget vil åpne for at utenlandske og private selskaper overtar eierskapet til en økende andel av de offentlige eide norske vannkraftressursene.

Regjeringen som fremmet konsesjonslovene av 1917, og Stortinget som vedtok dem, hadde et langsiktig perspektiv for utviklingen av norsk vannkraft. Flertallets forslag som nå er lagt fram til endring, mangler en slik langsiktighet. Den dagen en vesentlig del av norsk vannkraft og energiverk er på private og utenlandske hender, vil presset for å fjerne hele hjemfallsinstituttet bli sterkt. Bare offentlig eierskap kan på en robust måte sikre at verdien av vannkraften også på lang sikt blir til glede for folk flest i dette landet. Dette mener det norske folk i dag som for nesten 100 år siden (ca 85 %) i følge 3 meningsmålinger de siste 3 år.

Oppsummering av hovedpunkter og konklusjoner

- Dagens konsesjonsregler forskjellsbehandler offentlig (statlig, kommunalt og fylkeskommunalt) eide og privat eide kraftforetak ved at bare de private har konsesjoner med hjemfall til staten, mens de offentlige konsesjoner er evigvarende. ESA hevder at dagens forskjellsbehandling strider mot EØS-avtalen. Hjemfall som sådan er ikke i strid med EØS-avtalen
- OED hevder at EØS-avtalen ikke gjelder for vannressursforvaltningen, men har likevel nedsatt et lovutvalg for utarbeidelse av nye regler om hjemfall. Utvalget på 12 medlemmer har vært sammensatt av representanter for tre departement, kraftbransjen, prosessindustrien, fagbevegelsen, kommunesektoren og tre uavhengige.
- Et enstemmig utvalg går inn for en videreføring av hjemfallsordningen og en opphevelse av dagens forskjellsbehandling. Hele utvalget foreslår like regler for fremtidige kjøpere. Utvalget er imidlertid delt i flere fraksjoner for så vidt gjelder utformingen av nye hjemfallsregler.
- Flertallet i utvalget foreslår nye hjemfallsregler for alle eiere fra lovvedtaket (lovtidspunktmodellen), slik at dagens eiere alle gis nye konsesjoner på 75 år med hjemfall til staten. Videre foreslår seks av utvalgets medlemmer at eierne på hjemfallstidspunktet får beholde 1/3 som en form for kompensasjon (partiell hjemfall – enten 1/3 eierskap eller en annen oppgjørsform avtalt med Staten.)
- Kommunenes Sentralforbunds (KS) hovedmålsetning har vært å legge til rette for en videreføring av dagens offentlige eierskap, innenfor de rammer EØS-avtalen og øvrige konkurranserettslige regler setter. På denne bakgrunn har medlemmet fra KS sammen med medlemmene fra LO og LVK (Landssamanslutninga av vasskraftkommuner) foreslått at nye hjemfallsregler først kommer til anvendelse ved bestemte transaksjoner fra eierens side, så som salg e.l. (transaksjonsmodellen). Det påpekes at den norske stat må sørge for en avklaring med ESA av hvorledes en transaksjonsmodell kan innrettes, slik at vitale nasjonale interesser blir ivaretatt samtidig som EØS-avtalen etterlevs.
- Det samme mindretallet foreslår videre at dersom lovtidspunktmodellen vedtas, er det bare de offentlige eiere som på hjemfallstidspunktet blir fratatt sine opprinnelige evigvarende konsesjoner, som skal gis kompensasjon. KS med støtte fra det øvrige mindretallet påviser at flertallets forslag tilgodeser enhver konsesjoner på hjemfallstidspunktet, og dermed undergraver det offentlige eierskapet i vannkraftsektoren og hele hjemfallsordningen. KS' forslag bygger på at den som den offentlige eieren ikke selger ut i konsesjonsperioden, men driver videre i offentlig regi,

vil vedkommende kommune eller fylkeskommune lide økonomisk tap ved hjemfall til staten. Dette tapet vil kommunen ha krav på kompensasjon for etter vanlige erstatningsprinsipper. Slik erstatning innebærer ingen EØS-rettsstridig forskjellsbehandling. Erstatningen foreslås satt til 45 % av det hjemfalte anleggs verdi (rettighetsmodellen, som fremmes som subsidiært forslag til transaksjonsmodellen). De som lider tap er dagens kommunale og fylkeskommunale eiere som får sin eiendomsrett beskåret, ikke de som kjøper seg inn etter at ny lov er iverksatt.

- Utvalget er delt på midten for så vidt gjelder ny konsesjonstid. KS støtter en videreføring av dagens konsesjonstid på 60 år.
- Det hersker betydelig usikkerhet rundt EØS-avtalens anvendelsesområde og hvilke begrensninger den legger på Norge i forbindelse med utformingen av nye hjemfallsregler. KS med støtte fra det øvrige mindretallet ber derfor den norske stat innlede en dialog med ESA for avklaring og utforming av ny hjemfallsmodell slik Norge har gjort i en rekke andre saker.

Kort redegjørelse for flertallets forslag

Flertallet inklusive statens representanter går inn for en lovtidspunktsmodell. Det innebærer at alle offentlig eide vannfall ervervet etter 1909 skal hjemfall samtidig til staten om 75 år regnet fra lovendringens ikrafttredelse, det vil m.a.o. si i 2080.

Flertallet går inn for at kun 2/3 av vannfallet og kraftanlegget skal hjemfalle. Den resterende 1/3 skal forbli i den siste konsesjonærs eierskap uavhengig av om denne er en offentlig, privat eller utenlandsk aktør. Det oppstår med andre ord et sameie i vannfallene med anlegg mellom siste konsesjonær og staten i det hjemfall skjer. Dette alternativet omtales som partelt hjemfall.

Statens representanter fremmet et alternativ forslag hvoretter alt skulle hjemfalle, men hvor siste konsesjonær skulle ytes en økonomisk kompensasjon tilsvarende 20 % av den hjemfalte verdi. Staten skulle ifølge forslaget stå fritt til å velge om staten i stedet ville gjøre opp ved en tilbakeføring av en eierandel på 20 % i de hjemfalte vannfall og anlegg til siste konsesjonær. Statens medlemmer representerer de samme departementene som i 2002 foreslo totalt hjemfall.

Flertallet inklusive LOs representant går inn for at dagens private eiere som er underlagt vilkår om hjemfall, dvs. om lag 6,5 % av dagens samlede vannkraftproduksjon, skulle få utsatt hjemfallstidspunktet. Etter deres forslag skal disse anleggene først hjemfalle på det samme tidspunkt som offentlige eieres vannfall etter lovtidspunktsmodellen skal hjemfalle, dvs etter 75 år.

Samtlige i utvalget inklusive KS, LVK og LO støttet en videreføring av vertskommunenes rett til inntil 1/3 av verdiene som hjemfaller. Vertskommunenes andel skal følge en trappetrinnsmodell hvoretter deres andel vil bli forholdmessig redusert jo større de hjemfalte anleggene blir. Etter trappetrinnsmodellen gis vertskommunen 33 prosent av inntil 250 GWh, 10 prosent mellom 250 og 500 GWh, 5 prosent mellom 500 og 1000 GWh og 0,5 prosent over 1000 GWh. Når hele utvalget støtter dette, er det viktig å være klar over at vertskommune og eierkommune ikke nødvendigvis er sammenfallende. Jfr. konsesjonsavgifter og konsesjonskraft som er uavhengig av eierskap.

Alle utvalgsmedlemmene med unntak av statens representanter gikk inn for at den mellomliggende verdi mellom 1/3 og det som etter trappetrinnsmodellen skulle hjemfall til vertskommunene, heretter skal gå til fylkeskommunen eller tilsvarende fremtidig regionalt nivå.

EBL og PIL uttaler at de primært ville stemt for opphevelse av hele hjemfallsinstituttet dersom det var mulig. Videre uttaler EBL og SKF i sine særmerknader at de mener at innføring av vilkår om hjemfall overfor dagens kommunale og fylkeskommunale eiere utløser erstatningsplikt for staten etter Grunnloven § 105.

Kort redegjørelse for KS, LO og LVKs mindretallsforslag

Mindretallet går prinsipielt inn for transaksjonsmodellen. Kort fortalt innebærer modellen at alle fremtidige kjøpere, enten det er offentlige selskaper, private eller utlendinger, fra nå av underkastes vilkår om hjemfall om 60 år regnet fra ervervet av vannfallet.

Dagens kommunale og fylkeskommunale eiere som ønsker å forbli eier, vil derimot ikke bli underkastet vilkår om hjemfall så lenge vannfallet eller selskapet forblir i deres hender.

Samtidig foreslås det åpnet for utleie fra kommunalt og fylkeskommunalt eide selskaper til private og utlendinger i maksimalt 60 år. Videre foreslås det et unntak fra vilkår om hjemfall ved fusjoner som gir samfunnsmessig ønsket omstrukturering og driftsoptimalisering.

KS, LO og LVK støtter ikke forslaget om partielt vilkår og stemte derfor for såkalt tradisjonelt hjemfall. Sistnevnte innebærer at hele vannfallet med tilknyttede anlegg hjemfaller til staten.

Dersom lovtidspunktsmodellen blir vedtatt foreslår dette mindretallet at de offentlige eierne som følge av dette blir underkastet vilkår om hjemfall og som tilslutt må avstå sine anlegg til staten, i stedet skal ha en lovfestet rett til en kompensasjon tilsvarende 45 % av vannfallene og anleggenes verdi. Kompensasjonen kan ytes økonomisk eller i form av medeierskap i de hjemfalte anlegg. Denne modellen, som er subsidiær til transaksjonsmodellen, kalles rettighetsmodellen.

KS og LVK, men ikke LO, går imot forslaget om forlengelse hjemfallstiden for dagens private konsesjonærer. Statens representanter er også imot en slik forlengelse av hjemfallstiden for dagens private konsesjonærer.

KS og LVK er også uenig i at vannfall ervervet før 1909, som hovedsak er i privat eie, og som hittil ikke er underlagt vilkår om hjemfall, skal forbli unntatt fra vilkår om hjemfall mens så godt som alle offentlig eide vannfall nå foreslås underkastet vilkår om hjemfall.

EBL, PIL, de uavhengige representantene og utvalgets leder var enige med KS, LVK og LO om en videreføring av vertskommunenes rett til inntil 1/3 av verdiene som hjemfaller og innføring av vertsregionenes rett til mellomliggende mellom trappetrinnsmodellen og 1/3-delen.

KS uttalte i likhet med EBL og SKF at kommuner og fylkeskommuner som underkastes lovtidspunktsmodellen prinsipielt har rett til erstatning etter Grunnloven § 105.

KS' prinsipielle syn på hjemfall

Frem til i dag har hensynet til offentlig styring og kontroll med vannkraftressursene og målet om at grunnrenteavkastningen ved utnyttelse av en begrenset ressurs som vannfall skal tilfalle fellesskapet, i hovedsak vært ivaretatt gjennom kommunalt, fylkeskommunalt og offentlig eierskap til vannkraftproduksjonen.

OED har frem til i dag tolket regelverket slik at dersom offentlige eiere selger vannfall til private eller utlendinger skal vannfallet med anlegg hjemfalle til staten etter 60 år regnet fra det tidspunktet den offentlige eieren ervervet vannfallet. Det innebærer for eksempel at dersom en offentlig eier i dag selger et vannfall som denne ervervet i 1950, til en privat aktør, vil kjøperen måtte avgi vannfallet til staten i 2010. OEDs forståelse av dagens regler om hjemfall har reelt sett gjort det umulig for kommuner og fylkeskommuner å selge til private og utlendinger.

Alle de aktuelle forslag til nye regler om hjemfall vil føre til en åpning for kommunalt og fylkeskommunalt nedslag innen vannkraftproduksjon til private og utlendinger. Dette gjelder særlig dersom lovtidspunktsmodellen som i seg selv legger et ytterligere salgspress på kommuner og fylkeskommuner, vedtas.

Gjennom hjemfall får nasjonen den direkte eiendomsretten til vannfallene. Denne posisjonen gir sammenligningsvis omtrent ubegrenset handlingsrom for staten. Dersom tiden skulle vise at Norge ikke har behov for å la vannfallene hjemfalle er det uproblematisk å frafalle vilkår om hjemfall så lenge det skjer etter likebehandlingsprinsippene.

KS' sentralstyre fattet den 17 juni 2002 prinsippvedtak om å gå inn for en videreføring av hjemfallsinstituttet. KS er derfor tilfreds med at det ikke foreslås en opphevelse av hjemfallsinstituttet.

Derimot er KS uenig i utvalgets flertalls forslag til utforming av nye regler om hjemfall. KS er av den oppfatning at flertallets forslag verken ivaretar eierkommunens, vertskommunenes eller samfunnets interesser i tilstrekkelig grad. Etter KS' syn virker det heller ikke som om flertallet har vært nevneverdig opptatt av å nå et resultat som ivaretar kommunene og fylkeskommunenes interesser.

Forholdet til EØS/ESA

OED har så langt holdt fast ved at EØS-avtalen ikke omfatter forvaltningen av Norges vannkraftressurser. Dette er også i tråd med det Stortinget ble informert om gjennom St.prp. 100 (1991-1992) i forbindelse med inngåelsen av EØS-avtalen. Dette standpunkt har staten holdt fast ved siden.

Like fullt har Regjeringen nedsatt et lovutvalg hvis flertall etter råd fra utvalgets utreder, førsteamanuensis dr. juris Olav Kolstad, har lagt til grunn at EØS-avtalen også gjelder for forvaltningen av vannkraftressursene. Dersom det er riktig at EØS-avtalen kommer til anvendelse vil dens regler medføre en betydelig innsnevring av den norske stats handlingsrom. Dette gjelder ikke bare i spørsmålet om utforming av nye regler om hjemfall, men naturressursforvaltning i bred forstand.

Hjemfallssaken er en meget betydningsfull sak for Norge. EØS-utreders konklusjoner er usikre. De bærer gjennomgående preg av å være negative hver gang det er usikkerhet. Dette medfører at aktuelle modeller utelukkes fordi man overveier betydningen av å være på den absolutt sikreste siden av EØS-avtalen.

Det er svært betenkelig at departementet legger en enkelt persons betenkning til grunn for forholdet til ESA i en så viktig sak for Norge. Det har senere kommet betenkninger som representerer et helt motsatt syn. En god illustrasjon av dette er en betenkning KS bestilte av professor dr. juris Finn Arnesen som arbeider ved Senter for europarett ved Universitetet i Oslo, altså samme fag og sted som Kolstad. Arnesen kommer til stikk motsatt oppfatning av det Kolstad hevder. Arnesen går også mye lenger ved bl.a. følgende utsagn: "...dette

innebærer at dersom dagens offentlige eiere flytter eierskapet fra de selskap som i dag har det, til det offentlige organ som eier selskapet, typisk kommunen, vil ikke EØS-reglene føre at kommunen avstår fallrettigheter og kraftanlegg til staten."

Det er behov for større grad av vilje til å legge seg opp mot yttergrensene for hva som er tillatelig, men ikke i strid med EØS-avtalens bestemmelser. Norge kan i en så viktig sak ikke bøye av for en enkelt utreders konklusjoner som innebærer betydelige begrensninger i Norges handlingsrom.

Det er meget uheldig at den norske stat til tross for anmodninger fra KS på et så viktig samfunnsområde som kraftforsyningen, så langt ikke har funnet det bryet verd å ta initiativ til forhandlinger med ESA med sikte på å avklare det norske handlingsrommet for så vidt gjelder nye regler om hjemfall.

Det vises til at det nærmest har vært regelen at Norge ved spørsmål eller kritikk fra ESA mot norsk lovgivning har svart med anmodning om forhandlinger. I de aller fleste tilfelle har en kommet frem til omforente løsninger hvor ESA har vist forståelse for særlige norske behov og spesielle særtrekk ved det norske samfunn.

KS mener derfor at staten må innlede en dialog med ESA med sikte på å finne akseptable løsninger innenfor det spillerom statene har. Dette er særlig klart fordi alle endringer i dagens ordninger vil føre med seg komplekse EØS-rettslige problemstillinger som det nettopp ville ha vært av betydning å få avklart med ESA på forhånd.

Manglende utredning av økonomiske konsekvenser

Det følger av Utredningsinstruksen av 18. februar 2000 nr 108 punkt 2.3 at utvalget skal vurdere økonomiske og administrative virkninger lovforslaget utvalget vil fremme vil ha for Staten, fylkeskommuner og kommuner.

Analysen skal innholde en grundig og realistisk vurdering av hvilke samfunnsøkonomiske virkninger lovforslaget vil ha for nevnte parter herunder på deres utgifts- og inntektsforhold, i følge instruksen punkt 2.3.1.

I denne sammenheng er det klart at fylkeskommuner og kommuner berøres i betydelig grad av en lovendring. De eier om lag 40-50 % av kraftproduksjonen i Norge. Videre er de vertskommuner.

I tillegg vil den fremtidige organiseringen av kraftproduksjonen og lokaliseringen av kraftselskapenes administrasjoner ha stor betydning for næringsutviklingen i regionene foruten å påvirke regionenes inntekter gjennom skatter og avgifter. Dette skal også utredes i følge instruksen punkt 2.3.2.

Endringer i hjemfallsinstituttet vil kunne utløse nedslag fra kommunal sektor. Dette gjelder særlig dersom lovtidspunktsmodellen vedtas. Dette vil medføre betydelige kapitalinntekter for de kommunene og fylkeskommunen som selger. Dette vil igjen øke deres kjøpekraft.

Samlet må det derfor legges til grunn at en endring av hjemfallsinstituttet vil ha store konsekvenser for den enkelte kommunes økonomi, den samlede kommunale økonomi foruten den aggregerte etterspørselen av varer og tjenester i Norge. Dette vil igjen forårsake tiltak som direkte griper inn i overføringer mellom stat og kommune.

Hjemfallsutvalget har til tross for utredningsplikten etter Utredningsinstruksen i meget begrenset grad berørt og beskrevet problemstillingene. Dette skaper et usikkert informasjonsgrunnlag for den videre lovgivningsprosessen og dermed utilstrekkelig for Stortingets endelige beslutningsgrunnlag.

Lovtidspunktsmodellen vil medføre et betydelig salgspress overfor kommunale og fylkeskommunale eiere. Dette taler entydig for at det både vil være bedre for kommunesektoren og nasjonaløkonomien om man velger transaksjonsmodellen og åpner for unntak for vilkår om hjemfall for vannfall som er i direkte kommunalt og fylkeskommunalt eierskap. Disse modellene gir jevnere inntektsstrømmer og er derfor både i et kommuneøkonomisk og et nasjonaløkonomisk perspektiv langt å foretrekke fremfor lovtidspunktsmodellen.

Verdien av vannkraften

NOU 2004:26 drøfter ikke den økonomiske verdien av vannkraften verken i dag eller inn i fremtiden. Det er en stor svakhet med utredningen når vi her drøfter fremtiden for en formue på størrelse med oljeformuen.

Når man skal sette verdi på vannkraft, er det spesielt fire forhold som gjør at vannkraft skiller seg positivt fra annen type kraftproduksjon:

- Vannkraften er forurensningsfri.
- Vannkraften er fornybar
- Vannkraftverkene har meget lang levetid med lave rehabiliterings- og driftskostnader. De er nærmest evigvarende
- Effekten i vannkraftverk er hurtigere, billigere og enklere å regulere enn i noe annet produksjonsalternativ.

At vannkraften er forurensningsfri, vil føre til at den får en økende verdi etter hvert som Kyoto-kravene og senere miljøavtaler skal realiseres. Verdien av vår utbygde vannkraft vil da være bestemt av kostnadene til alternative måter for å frembringe ny forurensningsfri energi.

Det er enda en grunn for at verdien av vannkraften kommer til å stige i årene fremover. I dereguleringsfasen i hele Norden i 1990-årene har vi hatt en periode med god krafttilgang, og derav lave kraftpriser. Etter hvert som disse overskuddene forsvinner ved at forbruket fortsetter å øke både i Norden og i Europa, vil kraftprisene stige til hva en ny ren kWh vil koste inklusive miljøkostnader. Dette skjer fordi ingen investerer i økt produksjon som ikke betaler seg i markedet. Markedsprisen vil derved løfte verdien av vannkraften.

Vannkraftverk har meget lang levetid. Rehabiliteringskostnadene ved å holde kraftverkene modernisert for nærmest all fremtid er meget lave, ca 1-2 øre/kWh pr år i tillegg til daglig vedlikehold. Levetiden er derfor flere 100 år, nærmest evigvarende.

Med sin lange levetid er nåverdien av vannkraftverk, dvs. nåverdien av fremtidig netto produksjonsinntekter, sterkt avhengig av den rente som legges til grunn. Private investorer benytter gjerne en kalkulasjonsrente som er så høy at levetider ut over 30 år har begrenset interesse. Med ca 7 % rente er nåverdien av 30 eller 100 år nesten den samme. Et kortiktig salg i dag vil derfor kun få fram verdien av de første 30 årene. Derfor har vi et hjemfall slik at denne verdien ved et eventuelt salg kommer tilbake til samfunnet. Uten hjemfall får kjøperen den langsiktige verdien gratis. Med så lang konsesjonstid som 75 år og et betydelig salg til utlandet gir det norske samfunn fra seg en stor del av grunnrenten. Offentlige eiere med

forpliktelse overfor kommende generasjoner må derfor ta i betraktning de verdier som ligger langt frem i tid. Dette kan illustreres med hva som vil skje hvis en leier ut kraftverket for f.eks 30 år. Den prisen som oppnås for utleien vil være tilnærmet lik salgssummen (bekräftet med observasjoner i markedet). Eier får da hvert 30. år tilbake et så godt som nytt kraftverk til glede for hver kommende generasjon.

I dag har den offentlig eide vannkraft et produksjonspotensial på ca 100 TWh/år. I et kortsiktig marked vil verdien av denne produksjonen etter en åpning av markedet være 250-300 milliarder kroner. Til sammenligning ville verdien vært ca 150 milliarder kroner med de priser en har sett fra de siste års salg i et lukket marked. De som har solgt seg ut, har tapt store verdier.

Forholdet til Grunnlovens paragraf 105

Flertallets modell, lovtidspunktmodellen med innføring av hjemfall for alle uten vesentlig kompensasjon vil føles som et ran av dagens eiere. Departementet mener at Grunnlovens paragraf 105 om full erstatning ikke gjelder for fylkeskommuner og kommuner, men kun for private. At det juridiske grunnlaget for endring av konsesjonsvilkårene uten erstatning er omtvistet og ikke er nærmere avklart før en eventuell lovendring, er kritikkverdig. En annen juridisk fortolkning av loven ville ha vesentlig betydning for konsekvensene.

Salgspress

Salgspresset oppstår for å hindre et senere tap. Norske vannkraftverk er meget attraktive for alle som driver med kraftproduksjon. Vannkraftverk med nærmest evigvarcade levetid, er forurensningsfrie, har lave driftskostnader og har robuste driftsegenskaper. Ved at private kjøpere, etter flertallsforslaget, vil få en konsesjonstid som er vesentlig lengre enn ved dagens hjemfallsregime, vil markedsprisen for omsetning av vannkraftverk stige betraktelig. Markedsprisen vil imidlertid synke etter hvert som tiden går og hjemfallstidspunktet nærmer seg, og kraftverk verdt 100- 150 milliarder kroner gjøres til null verd for fylkeskommuner og kommuner hvis de blir sittende som eiere så lenge.

Kommuner og fylkeskommuner med dårlig økonomi og store investeringsbehov vil trolig selge sine kraftverk så fort som mulig så lenge salgsverdien reduseres år for år. Forslaget om at eieren på hjemfallstidspunktet skal få beholde 1/3 av eierskapet til evig tid, såkalt partielt hjemfall, vil redusere tapet ved å bli sittende som eier. Tapet vil imidlertid være betydelig, og det vil neppe hindre et stort salg. *Og hvorfor skal de nye utenlandske eierne få 1/3 av verdien ved et hjemfall og få beholde disse verdiene for all fremtid?* De har ikke mistet noen rettigheter. Forslaget vil ha motsatt effekt av hva som det kanskje var tiltenkt. At inntil 1/3 av hjemfallet tilfaller vertskommunene vil ikke bidra til at eierkommunene ikke vil selge, og spesielt gjelder dette bykommunene som ikke er vertskommuner.

Sitat fra tidligere statsminister Kåre Willoch (Aftenposten 24.01.2005):

"Til overmål vil det såkalte "Hjemfallsutvalget" at "konsesjonæren ved hjemfall har en rett til en andel i det hjemfalte anlegg eller en andel av det hjemfalte markedsverdi". En slik gavpakke til private eiere vil ytterligere stimulere utlendingers interesse for å kjøpe norske vannkraftverk. Det bør også overveies om Norge kan bli utsatt for press i retning av ikke å kreve tilbakelevering av noen del av vannkraftverk, hvis de først er solgt til multinasjonale gigantkonserner."

En konsekvens av flertallsforslaget er derfor at en stor del av norske vannkraftverk kommer på utenlandske hender i løpet av kommende ti-år og at de vil beholde 1/3 av disse ressursene for all fremtid. Denne modellen frarås derfor på det sterkeste.

Konsesjonstidens lengde

Et flertall på 7 medlemmer vi ha en konsesjonstid på 75 år, mens de øvrige vil ha 60 år. 75 år i stedet for 60 år som i dag begrunnes med at det vil bøte på kommuner og fylkeskommuners tap av en evigvarende konsesjon. Hvordan kan 15 års drift erstatte tap av en evigvarende konsesjon?

Når en kobler denne lange konsesjonstiden og konsekvensene av flertallets lovforslag som er et betydelig salgspress og utsalg til utenlandske kraftselskap, så kan det bli de nye eierne som får fordelene av den lange tiden, ikke dagens offentlige eiere. Med så lang tid som 75 år gir det norske samfunn fra seg mye grunnrente unødvendig.

Når en skal vurdere lengden på konsesjonstiden, burde en ta utgangspunkt i hva som ville være nødvendig tid for avskrivninger og for tilfredsstillende avkastning til investorene i det markedet som kan forventes. 60 år konsesjonstid var sikkert fornuftig for snart 100 år siden, da investorene måtte starte med investeringer/utbygging i et fattig land med stor usikkerhet i utbyggingskostnader og inntekter p.g.a. liten kunnskap om hydrologien/tilsaget til kraftverkene og om kraftforbruket. De var avhengig av konjunktorene til industrien som var i sin spede etablering, uten kraftlinjer til andre deler av samfunnet. I dag har vi et kraftnett og stort marked med hele Europa.. Markedet er stort, fritt og organisert etter generelle markedslover. Kraften er vår viktigste infrastruktur. All risiko ved utbyggingen er tatt. De eventuelle nye eierne vil gå inn i eksisterende kraftverk der de viktigste faktorene, kapitalkostnadene, hydrologien og markedet, er kjent. Risikoen for ikke å få tilstrekkelig og forventet avkastning på kapitalen er derfor liten. Det burde derfor være grunnlag for en kortere konsesjonstid i dag enn for 100 år siden og en større andel av grunnrenten til staten, kanskje ned mot 30 år som Energiveteranene forslår. Med de kalkulasjonsrenter som benyttes, er også betydningen for kjøper å økt konsesjonstiden fra 30 til 60 eller 75 år meget liten. For de nordmenn som lever om 30 år er imidlertid en slik avkorting av konsesjonstiden av stor betydning.

Hvem blir nye eiere?

Når kraftverk kommer for salg etter en eventuell lovendring, vil det kun være utenlandske kjøpere til så store verdier. Rent unntaksvis vil norske industriselskaper som Norsk Hydro være i stand til å by over. Alle de store i Europa står klare til å kjøpe seg opp. De store utenlandske kraftselskapene som E.ON og RWE fra Tyskland, Edf fra Frankrike, Fortum fra Finland og Vattenfall fra Sverige står klare til å overta. Statkraft får ikke lov av Konkurransetilsynet til å bli større i Norge selv om de eventuelle nye eierne er større enn Statkraft i Norden, og fylkeskommunene/ kommunene har blitt selgere, ikke kjøpere. Felles for flere av de eventuelt nye eiere er at de har stor markedsrett i det nordiske og europeiske marked og at de også har et betydelig offentlig eierskap. Det er derfor ikke privat sektor som blir utvidet ved et slikt salg.

Kraftpriser og markedsrett

Energimarkedet i Europa er inne i en restruktureringsfase med stadig større kraftselskap som resultat. En ser allerede at restruktureringen har ført til kun 4-5 store selskaper som dominerer i hvert marked. Flertallets forslag vil bidra til en slik utvikling også i Norge og Norden. Vi mener dette ikke er en ønsket utvikling for det norske samfunn og strømkundene, og at det ikke kan være en oppgave for norske lovgivere å bidra til en slik utvikling. At disse selskapene vil klare å tjene mer penger ved at de med sin markedsrett klarer å holde høyere priser, vil ikke være

uventet. Det utenlandske eierskapet vil få stor makt over prisdannelsen i det norske marked. Det skyldes energilovens svakheter både med hensyn til investeringer i rett tid i forhold til markedets behov og i sikring av nok kraft til akseptabel pris i en tørrårssituasjon. Med en vekst i kraftbehovet må det investeres i ny kraft for at ikke kraftprisen skal bli for høy. Når våre store kraftselskap får utenlandske eiere og Statkraft eventuelt blir privatisert, har det norske samfunn ingen innflytelse på investeringene og hvilket avkastningskrav de nye eierne skal ha for å investere og dermed på kraftprisen. Vi vet at avkastningskravet har vært langt høyere i utenlandske selskap enn i norske. Dette vil ha konsekvenser for kraftprisen og leveringssikkerheten i normale år og enda mer i tørrår når kraftbalansen blir ennå strammere. I slike perioder vil vi få et privat monopol.

I tillegg har de utenlandske eierne også en ikke ubetydelig kontroll med kabelforbindelsene mellom Norden og kontinentet, noe som sammen med eierskapet til kraften og vannmagasinene i Norge vil gi kontroll over transporten av kraft både inn og ut av det nordiske markedet. Det har selvfølgelig konsekvenser for kraftprisen.

Norske forbrukere ville være mer tjent med konkurranse mellom dagens mange offentlige eiere med mer eller mindre nedbetalte kraftverk, enn konkurranse mellom nye utenlandske eiere som skal forrente betydelige beløp som de har investert ved overtakelsen av de offentlig eide kraftverkene og eventuelle andeler i Statkraft.

Skatt

Grunnrente- og annen beskatning av utenlandske selskap vil bare sikre deler av gevinsten for det norske samfunn. En særnorsk høy beskatning vil kunne være i konflikt med EØS-avtalen. Noen tror at skattlegging av kraftverkene kan sikre kontrollen med de langsiktige verdiene og erstatte eiendomsretten. Særlig grunnrenteskatten vil trekke inn til samfunnet deler (27 %) av ekstrasfortjenesten ut over en friinntekt på de etterhvert nedskrevne kraftverkene. Men hvilken garanti har vi for at vi i fremtiden kan beholde slike skatteregler? Det er allerede sterkt press fra bransjen for å redusere skattene, spesielt grunnrenteskatten. Det vil ikke bli mindre press hvis de store aktørene i Europa får større eierandeler. EU omtaler samordning av skattene i forslaget til sin nye grunnlov. Kun eiendomsretten vil garantere for at verdien av vannkraften i fremtiden også tilfaller det norske samfunn. Skatteregler er det lett å endre, men eiendomsretten er nærmest hellig i det samfunn vi ser fremover.

Marked og effektiv drift

At de nye eiere skal være mer effektive til å drive norske vannkraftverk, står ikke til troende. Norge har en meget oppegående vannkraftkompetanse, og planlegging av moderne vannkraftverk har vært en av Norges store eksportartikler i mange år. Med energiloven fikk vi et marked for kraftomsetning og konkurranse mellom produsentene. Dette førte til økt effektivisering i driften av kraftverkene med benchmarking og fusjoner/reorganiseringer/felles driftsenheter og økt vekt på avkastning av kapitalen. Med driftsutgifter på i størrelsesorden 3 øre/kWh og fremtidige inntekter på 25 øre/kWh er allerede driftskostnadene relativt små, og det meste av produksjonen foregår i relativt store selskap. Å ta i bruk et marked for eierskap vil ikke øke driftseffektiviteten, men heller føre til økt konsentrasjon i eierskapet med økt markedsmakt og høyere kraftpriser som følge for å øke avkastningen. De mye omtalte følger av innelåsingeffekten av eierstrukturen er derfor ubegrunnet i dagens konkurransemarked.

Regjeringen hevder at et fritt marked for eierskap hvor den som byr mest for kraftverkene, bør bli den nye eieren, vil gi størst samfunnsøkonomisk gevinst.

Det kan ikke være en samfunnsøkonomisk gevinst for Norge at norske forbrukere må betale mer for kraften p.g.a. økt markedsrett, og at de utenlandske eiere tar mesteparten av gevinsten med seg hjem.

Utleie

Utvalget er enig om å legge til rette for mer utleie av kraftverk. Dette kan for små kraftselskap være bra for å øke effektiviteten av kraftverkene, hvis en leier ut til en felles driftsorganisasjon for flere kraftverk eller for å løse økonomiske problemer for eieren slik at han ikke må selge på grunn av dårlig kommuneøkonomi. Med utleie for en lengre periode opp mot 25-30 år får utleier like mye i utleie som ved salg, viser erfaring. Ved eventuelle fornyelser av avtalene vil utleier også få frem vannkraftens forventede realverdivest. Med transaksjonsalternativet kan utleie derfor være en gunstig ordning.

En utleie reduserer ikke salgspresset for offentlige eiere som har fått tidsbegrenset konsesjonstid med hjemfall. Da er utleie kun interessant for en kort periode i begynnelsen av konsesjonstiden, hvis tiden er lang.

Kommunal kapital, avkastning og finansiering

Hva skal kommunene gjøre med all denne kapitalen fra et eventuelt salg? Skal de plassere den direkte i nye investeringer de ellers ikke hadde råd til med de økte driftskostnader dette fører med seg? Og tåler norsk økonomi at kommunene får så mye kapital? Alternativet er å sette kapitalen i utenlandske fond/aksjer og høste av avkastningen slik oljefondet gjør. I følge internasjonal ekspertise bør ikke den langsiktige avkastningen i slike fond antas høyere enn 4%. Det er regelen Stortinget følger i bruken av oljefondet. Hadde kapitalen fortsatt stått i norsk vannkraft ville den årlige verdiøkningen pluss egenkapitalavkastningen heller ligget over 10 % enn under. Bare avkastningen har ligget på ca 10 % nå etter at det nordiske markedet har kommet i balanse. Og ennå har vi ikke sett hvilken verdi den rene fornybare vannkraften vil få når verden skal ta den globale klimautfordringen.

Vår vannkraft vil derfor i fremtiden få en stadig økende verdi pga ressurs- og miljøsituasjonen. Det norske samfunn må derfor ikke stille seg så uklokt at det må selge de nærmest avgivende kraftverkene for å finansiere sine investeringer. Det blir dyre investeringer. Presset på kommuneøkonomien skyldes at staten ikke ønsker å bruke sitt overskudd på flere hundre milliarder kroner i året av frykt for renteheving og inflasjonspress. Bruk av kapital fra salg av kraftverk kan gi like mye press i økonomien som bruk av oljepenger. Det er derfor et paradoks at bruk av oljepenger er farlig for økonomien, mens det synes som om bruk av vannkraftformuen er ufarlig. Men det er kanskje naivt av kommunene å tro at finansdepartementet vil la kommune fritt disponere denne kapitalen hvis det eventuelt blir et storsalg.

Hovedkontor, kompetanse og næringsutvikling

Eierskap gir kontroll over hvor hovedkontor og kompetansen (teknisk, økonomisk, eierskap) skal være lokalisert. Med utenlandsk overtakelse vil hovedkontorene flyttes ut og filialkontorene vil kun få et vedlikeholdsansvar, og mye kompetanse vil forsvinne. Flytting av hovedkontorer ut vil over tid ødelegge både den tekniske og eierskapskompetansen som er bygget opp over 100 år rundt i alle landets fylker.

Fra flere regioner har en sett hvor viktig energiselskapet er som motor for næringsutvikling lokalt. Energiselskapet har her en viktig samfunnsoppgave, en oppgave som ikke vil bli særlig vellykket uten et nært regionalt eierskap.

Sårbarhet i kraftforsyningen

Beredskapen i kraftforsyningen er ikke tatt med i flertallets overveielser. Det er som om et betydelig utenlandsk eierskap til kraftforsyningen ikke er en relevant problemstilling i den sammenheng. Dette gjelder så vel beredskapen i fredstid overfor naturkatastrofer som sårbarhet mot tilskattede ødeleggelser ved terrorhandlinger eller i ufredstid. Denne viktige infrastruktur er noe av det første som forsøkes rammet av dem som ønsker å svekke samfunnet. Det er derfor positivt at det tunge mindretallet uttaler at "I beredskapssammenheng er kraftforsyningen utpekt som en av de kritiske samfunnssektorer (...) Også beredskapshensyn tilsier derfor sterk styring og kontroll med vannkraftsektoren"

Det er investert betydelige midler fra samfunnets side for å sikre kraftforsyningen mot ødeleggelser. Kraftforsyningens beredskapsorganisasjon (KBO) arbeider med å sikre vitale deler av systemet. Personene i KBO er underlagt grundig sikkerhetsklarering og er rekruttert blant kraftselskapenes driftspersonell. Når utenlandske kraftselskap overtar eierskapet til store deler av kraftverkene, mister vi kontroll med beredskapen ved at kompetanse forsvinner og det blir vanskelig for ikke å si umulig å forhindre at innsynet i vitale deler blir spredd, og viljen til å investere i beredskap blir svekket.

Det offentlige utvalget for sikring av landets kritiske infrastruktur skal legge frem sin innstilling i slutten av 2005 hvor dette temaet blir nøyere vurdert. Stortinget bør derfor vente på denne innstillingen før det behandler konsesjonssaken.

Konklusjon

Flertallet i Hjemfallsutvalget går inn for lovutforminger som vil forhindre et stabilt norsk eierskap av vannkraftverk under henvisning til hva de mener EU kan akseptere. Dette kan medføre at store deler av norske vannkraftressurser blir kjøpt opp av utenlandske kraftselskap.

I tillegg fremmer flertallet forslag som uthuler hjemfallsinstituttet og foreslår en ordning som kan medføre at 1/3 av de norske vannkraftressursene varig kommer på utenlandske hender.

- Før Regjeringen fremmer forslag om nye konsesjonslover for behandling i Stortinget, må det juridiske handlingsrommet innenfor EØS-avtalen utredes.
- Deretter må konsekvensene av de ulike alternativer utredes på områder som blant annet:
 - Konsekvenser av salgspresset når det gjelder fremtidig eierskap
 - Markedsmakt, kraftpriser og leveringssikkerhet i et fremtidig kraftmarked med få sterke utenlandske kraftselskap
 - Verdien av norsk vannkraft i fremtiden
 - Flytting av hovedkontor og kompetanse til utlandet fra alle landets regioner
 - Sårbarheten i kraftforsyningen ved utenlandsk eierskap
 - Kommunal kapital, avkastning og finansiering
- Så kan det tas opp reelle forhandlinger med EU for å finne frem til politiske løsninger som sikrer et fortsatt norsk offentlig eierskap til det alt vesentlige av vannkraftressursene.
- Forutsatt at Transaksjonsalternativet ikke strider med EØS-avtalen anbefales dette alternativet benyttet i utforming av nye konsesjonslover.

Hovedargumentene for et fortsatt offentlig eierskap til vannkraften er :

- Vannkraften som en fornybar ressurs vil i fremtiden på grunn av den globale miljøsituasjonen få en betydelig realverdivekst
- Investeringene i vannkraften har meget lang levetid, er nærmest evigvarende, og vil over tid generere en betydelig og økende grunnrente. Kun eiendomsretten sikrer disse verdiene for fremtidige generasjoner
- Vannkraften er vår viktigste infrastruktur. Dennes sårbarhet, leveringssikkerhet og riktig kraftpris i fremtiden er avhengig av et fortsatt offentlig eierskap.
- Ingen generasjon har moralsk rett til å selge en nasjons fornybare og evigvarende ressurser
- Det norske folk sier et klart nei til salg av slike ressurser (87% i en meningsmåling fra TNS Norsk Gallup fra april 2003). De tilhører det norske folk.

Vannkraften representerer en av Norges viktigste økonomiske ressurser og er grunnlaget for vår elektrisitetsforsyning. Denne ressursen er både fornybar og forurensningsfri. I tillegg er investeringene i utnyttelsen av denne ressursen nærmest evigvarende. Det vil si at selve kraftverkene har en levetid i flere hundre år. Ingen andre industrianlegg i vår moderne verden kan sammenlignes med vannkraften. En avgjørende forutsetning for at samfunnet skal få glede av disse verdiene, er at de offentlig eide kraftselskapene fortsetter et langsiktig eierskap.

Ingen enkelt generasjon har moralsk rett til å frata fremtidige generasjoner eiendoms- og disposisjonsretten til våre felles evigvarende ressurser.

Samfunnsøkonomisk uheldig.

Tidligere statsminister Kåre Willoch skriver det slik i en kronikk i Aftenposten 24.01.2005: "Men selv om det skulle være bedriftsøkonomisk rasjonelt å selge norske vannkraftverk til utenlandske kjøpere, kan det være samfunnsøkonomisk uheldig. I en bedriftsøkonomisk kalkyle av om et salg av en naturressurs vil bli lønnsomt, spiller det liten rolle hvilken inntekt man kan få av denne ressursen om noen årtier, hvis man beholder den. Ingen inntekt om 30 eller 50 år har nevneverdig "nåverdi" etter en kalkyle som regner med 10 % rente eller mer. Men et samfunn kan ikke regne slik. For vårt samfunn, på vei mot eldrebølgen og slutten av oljealderen, bør en inntekt som en naturressurs kan gi om noen årtier tillegges meget større vekt enn den får i vanlige bedriftsøkonomiske regnestykker. Dessuten kan troen på et en-salgssum i dag kan gi en sikker og varig avkastning i all overskuelig fremtid, være en illusjon. Både vårt politiske system og verdensøkonomien har svakheter som maner til varsomhet med å satse for meget på at fondsmidler under politisk kontroll vil gi varig inntekt."